

MIZSUR ANITTA KINGA

TÖRTÉNETEK EGY AJTÓ MÖGÖTT

AVAGY MIT ÍRTHATUNK AZ ELMÚLT 171 ÉV MARGÓJÁRA

[1] A megható jelenet megtörténtét megkérdőjelezi és a nemzeti romantika legendáriumába utalja Pelyach István: Egy legenda nyomában. Vécsey Károly gróf kézcsohája az akasztófa árnyékában. In: *Aetas*, 28 évf. 2. sz., 2013, 107–128..

[2] Katona Tamás: Battyhány és az aradi vértanúk temetése. In: *História* 1989/3. 3–16.

[3] Uo.

[4] Ujj János: *Arad. Történelmi városkalauz*, Alma Mater Alapítvány Arad, Arad 2001, 96.

[5] Ha megtekintjük az 1913. október 27-én készült Arad Sz. Kir. város térképet, azon az Ótemető/ Régi temető már nem szerepel, míg az azelőtt készült térképeken fel van tüntetve, valamint látjuk a *Vasárnapi Ujság* egyik 1913-as számában a kriptá előlapját a Kultúrpalotában (*Vasárnapi Ujság*, 60. évf. 44. sz., 1913. november 2.).

[6] A vértanúk sírja. *Cikkek és adatok*. Összegejtette Ficzay Dénes (Arad, 1960), szerk.: Pávai Gyula, Edy Optic LTT, Arad 2008, 89. és Katona Tamás, i. m.

[7] Az Aradi Kölcsey Egyesület *Évkönyve az 1914–1915. esztendőről*, összeállította

1849. október 6. hajnalán, miután a puskaörrénések elcsendesültek, kilencen készültek, hogy társaikhoz csatlakozzanak. Kilencen álltak a bitófák előtt, akik közül a legnehezebb sors talán gróf Vécsey Károlynak jutott. Bár tőle minden bajtársa búcsút vett, ő már nem volt kitől elbúcsúzzon, ezért Damjanich János kezét csókolta meg,¹ majd keresztjét szorítva nézett szembe sorsával, amelyet már a nagyváradi fegyverletételt követően is tudott.

A családtagok még a kivégzés estéjén megpróbálták megvesztegetni a hóhért, Franz Bottot,² és sikeresen megvásárolták néhány vértanú élettelen testét. Vécsey Károly holttestét Urbányi Andrásnének sikerült ezúton megszereznie a hóhértól, amelyet a Rosa család kriptájába rejtettek el egy teljes éven keresztül. Egy évvel később, 1850-ben egy saját kriptát emeltek számára az aradi régi katolikus temetőben,³ hogy hamvait örök nyugalomba helyezhessék.

Csak hogy a történelem úgy hozta, hogy Vécsey Károly itt sem lelhetett örök nyugalomra. Mivel a dualizmustól Arad városa területileg fokozatosan gyarapodott, 1873-ban elhatározták a régi katolikus temető (Ótemető/ Régi temetők) megszüntetését.⁴ Ennek következtében már a 19. század utolsó éveitől elkezdtek áthelyezni a családi kriptákat és az általuk őrzött hamvakat a Felső- és Alsó temetőbe, mígnem 1912-ben a régi katolikus temetőt teljesen megszüntették.⁵

Gróf Vécsey Károly földi maradványaira és annak kriptájára ezzel szemben némileg más sors várt. A Régi temető felszámolását követően a tábournok hamvait az aradi Felsőtemetőben, a Nikodém család kriptájában helyezték el,⁶ míg kriptájának előlapját 1912-ben az újonnan épülő Kultúrpalotába szállították, ahol egy kiállítóteret alakítottak ki számára, és már a Kultúrpalota nyitóünnepségén, 1913. október 26-án⁷ is megtekinthető volt. Ezzel csaknem egy időben, az 1912-ben végzett ásátásokon kerültek elő Lázár Vilmos és Schweidel József vértanúk földi maradványai is, viszont azok exhumálására az arról készült jegyzőkönyv alapján mindössze 1913. október 20-án volt lehetőség,⁸ majd ezt követően kerültek be másnap az Ereky-múzeumnak otthont adó Kultúrpalotába,⁹ történetesen a gróf Vécsey Károly kriptája előlapjának kiállítótermébe, annak két oldalára, egy-egy lédába.

A Kultúrpalota második emeletén található kiállítóterem kialakítása rendkívül érdekes fejezete magának a Kultúrpalota történetének is. Szántay Lajos aradi

Rudnyánszky Endre, a Kölcsey Egyesület kiadása, Arad 1915, 36–37.

[8] A vértanúk sírja. Cikkek és adatok. Összegyűjtötte Ficzy Dénes (Arad, 1960), szerk.: Pávai Gyula, Edy Optic LTT, Arad 2008, 68–70.

[9] Uo. 74–75. és Katona Tamás, i. m.

Építésznek az 1900-as évek elején készített tervrajzain nem szerepel a kripta előlapjának kialakított helyiség, ugyanis a legnagyobb valószínűség szerint a Kultúrpalota megálmódásánál még nem számoltak a kripta előlappal. Erre utal a mai múzeum épületének az 1976-os évekbeli átalakításai alkalmával készített felmérés tervrajza is. Az új tervrajz, leszámítva a kripta helyiségének feltüntetését, hűen követi Szántay Lajos tervrajzát olyannyira, hogy míg a kripta kiállítóhelyiségét utólag „toldották be”, megjelennek olyan – utólag kihúzott – falrészek is, amelyek az épületben soha nem álltak.

¶ Bár nem áll rendelkezésünkre semmi olyan dokumentum, amely azt cáfolhatatlanul alátámasztaná, vélhetőleg a kripta előlapjának kialakított helyiséget úgymond a körülmények hívták életre. A Kultúrpalotának az 1911 és 1913 között zajló építkezései történetesen egybeestek gróf Vécsey Károly hamvainak a Felsőtemetőbe való átszállításával, ahol a kriptájának előlapját feltehetően az aradi Erekllyemúzeumnak otthont adó Kultúrpalotában szándékozták kiállítani. Ezzel párhuzamosan – néhány nappal a Kultúrpalota megnyitóját megelőzően – exhumálták az előző évben azonosított Lázár Vilmos és Schweidel József földi maradványait is, akiknek méltó nyughelyéül mi sem szolgálhatott volna jobban, mint az aradi vértanúknak emléket állító Erekllyemúzeum új épülete. Ez az elképzelés ugyanakkor magyarázatot adhat arra is, hogy az épület második emelete miért tér el az eredeti tervrajzoktól. Nem sokkal ezt követően, 1916-ban gróf Vécsey Károly hamvait is méltó helyre, egykori bajtársai mellé helyezhették át a Felsőtemetőből az egykori kriptája előlapjának kialakított terembe.

[10] A vértanúk sírja... 89–90.

„Jegyzőkönyv¹⁰

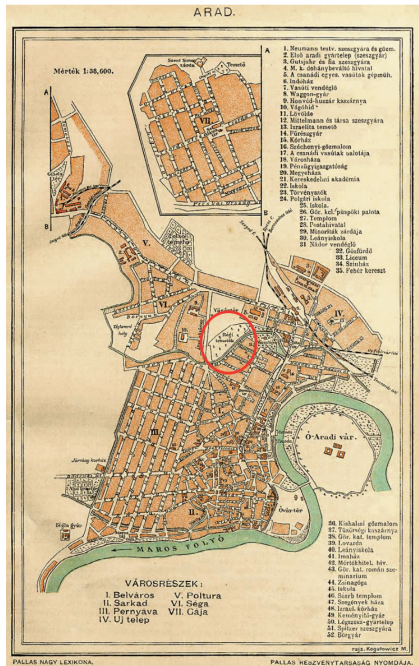
Felvétetett Aradon, 1916. évi július 7-én.

Tárgy: gróf Vécsey Károly tábornok, 1849. október 6-án kivégzett szabadságharci vértanú maradványainak az Arad sz. kir. Város Közművelődési Intézetében levő Szabadságharci Erekllyemúzeumban való elhelyezése.

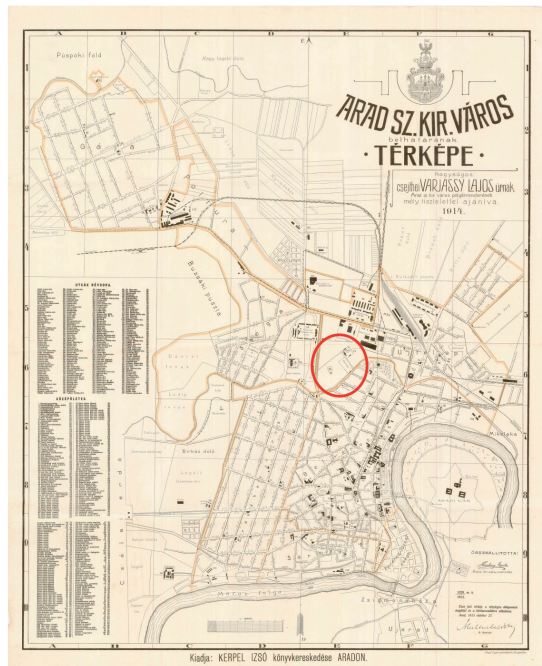
Jelen voltak: az alulírottak.

Gásza Béla temetőfelügyelő igazolja, hogy az aradi felsőtemetőben levő s a Nikodém-család tulajdonát képező sírboltban ideiglenesen elhelyezett koporsóban gróf Vécsey Károly tábornoknak a régi kat. temető sírboltjába eltemetett s a régi temető beszüntetése alkalmából jelenlegi helyére átvitt maradványai foglaltatnak.

A koporsó felnyitása után a jelenlevő dr. Tisch Mór városi tisztii főorvos az ott talált csontváz összetartozó egyes darabjait külön – külön papírba csomagolta s e csomagokat a maradványok végleges elhelyezése céljából készült tölgyfaládába gondosan elhelyezte.

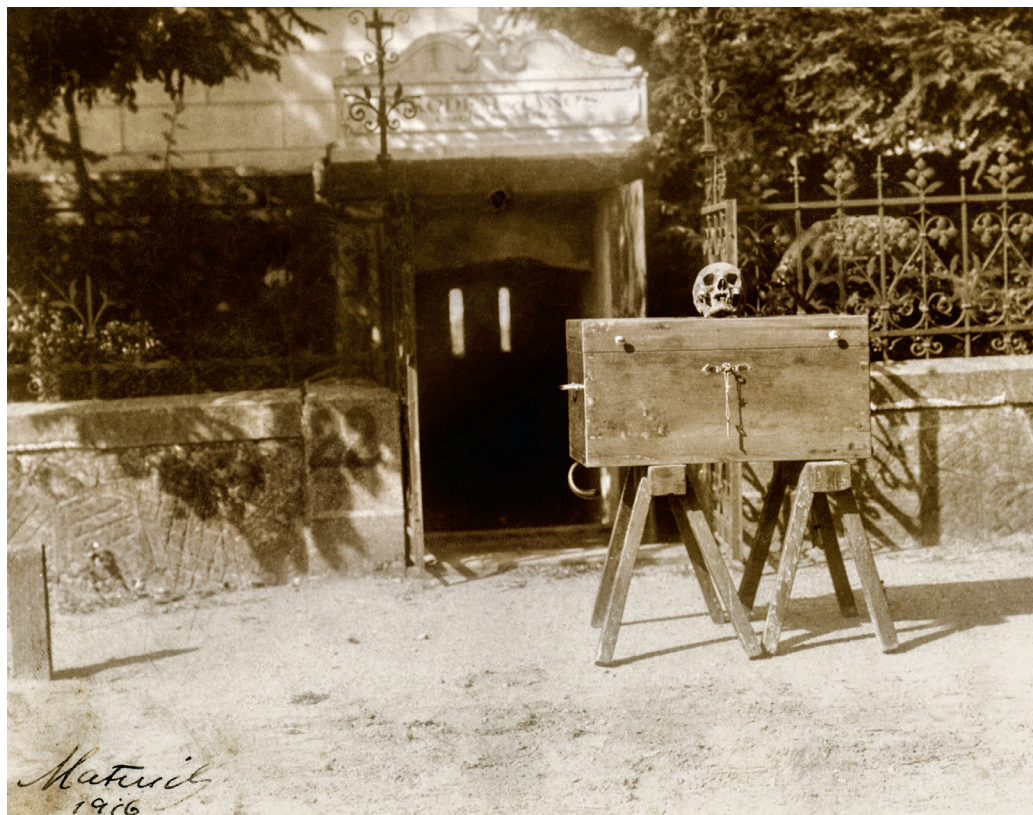

1.

2.

Az aradi „Régi temetők” a Városliget mellett / A „Régi temetők” helyén 1914-ben már Sporttelep található

Gróf Vécsey Károly földi maradványai az aradi Felső temetőben, a Nikodém család kriptája előtt
A forrás eredetije az Arad Megyei Múzeum 1848/49-es Ereklýmúzeumában, ltsz. MR 2292

A gróf Vécsey Károly földi maradványait a Kultúrpalotába szállító bizottság tagjai
A forrás eredetije az Arad Megyei Múzeum 1848/49-es Ereklýmúzeumában, ltsz. MR 2293

[11] Az Aradi Honvédegylet már 1871-ben egy terméskövet helyezett el a kivégzés helyszínén, majd 1874-ben ezt megmagasították, és csak 1881-ben került az emlékoszlop helyére a Jablonszky Vince által tervezett obeliszk.

[12] Amint már korábban említettem, néhány tábornok hozzátartozójának sikerült megvásárolnia a tábornokok földi maradványait. Így került gróf Vécsey Károly a Rosa család kriptájába, Damjanich János és Láhner György Mácsára a Csernovics-birtokra, Leiningen Westerburg Károly a borosjenői plébánia kriptájában aludta örök álmát, Dessewffy Arisztid Margonyán, a családi kriptában, Schweidel József és Lázár Vilmos az 1912/1913-as ásatásokat követően a Kultúrpalotában, Kiss Ernő Eleméren, a családi kriptában, Török Ignác, Nagysándor József, Aulich Lajos, Poeltenberg Ernő és Knežich Károly az 1932-es ásatások alkalmával előkerült földi maradványait a Felső temetői kriptában helyezték el. (Lásd Katona Tamás, i. m. és Pataky Sándor: *Feljegyzések az aradi vértanúsírok feltárájáról* [Arad 1934] sajtó alá rendezte és szerkesztette Pávai Gyula, Edy Optic LTD, Arad 2008).

A maradványok elhelyezése után a jelenlevő Vörös Tivadar minorita lelkész azok fölött imát mondott és a maradványokat beszentelte.

A tölgyfaláda ezenkívül elhelyeztetett ezen jegyzőkönyvnek egy, az összes jelenlevők által aláírt példánya, mire a tölgyfaláda lezárattat s Arad szab. kir. város polgármesterének és a városi Közművelődési Intézetnek pecsétjével lepecsételtetett.

E jegyzőkönyvnek egy további eredeti példánya Arad város polgármesterének, harmadik eredeti példánya a láda két kulcsával együtt a Közművelődési Intézet igazgatójának adatott át megőrzés végett.

Kelt Aradon, 1916. évi július 7-én.

Fényes Dezső sk.

Arad sz. kir. város Intézetének közműv. igazgatója

Kovács Vince sk.

Arad sz. kir. város polgármesterének képviselőjében

Vörös Tivadar

rendőrőfkap.

Bittner Róbert

Minorita Lelkész

Dr. Tisch Mór

tisztifőorvos

Képviselőjében

Bancsák István

Városi polg. isk. tanár

Gásza Béla

Városi temetőfelügyelő

Kara Győző

Kir. főgimn. Tanár”

¶ Az első világháború eseményeinek és a politikai szelek változásainak következtében a kriptá előlapja a Kultúrpalota második emeleti kis termében fokozatosan feledésbe merült. Gróf Vécsey Károly, Lázár Vilmos és Schweidel József hamvait 1974-ben az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc leverésének 125. évfordulóján további nyolc vértanú társukkal a vesztőhelyen 1881-ben¹¹ emelt obeliszkben kialakított kriptában helyezték el.¹²

¶ Ezt követően a rendszerváltás utáni időkre a kriptaelőlap szinte teljesen kikopott a helyi történelmi emlékezetből, és csend honolt az egykori kis kiállítóterem körül egészen 2019 májusáig, amikor munkálatok során előkerült a kriptá előlapja.

¶ Az irattári és a sajtóforrások kutatása kapcsán a legtöbb esetben mindössze csak utalásos információkra leltünk, viszont a fentebb összegzett részeredmények

15

1-

Autograf. - Alfajith

Gross siegig geliebte Lina! Ich bin zu Ende des
 den Krieg veranlassen - ein sehr angenehmes
 nicht grosser Verlust, aber nicht ganz
 kann man alles - wenn die meine Lina
 kann ich mich zu sein, dann die was ich
 alles in Leben, mit die Gedanken ich
 einen neuen Leben, die was ich alles, wenn
 ich die auf zu sein ich die was ich
 so was ich alles, ich was ich mich
 ich, sondern in die was ich alles, in die
 was ich alles was ich alles, was ich
 was ich alles, ich was ich mich
 die was ich alles was ich alles.

no.

1345

die kleine Giften Lina ich, was ich mich
 was ich alles was ich alles was ich
 was ich, die was ich mich was ich
 Gross - die was ich in die was ich
 die was ich alles - was ich die was ich
 die.

1345

mellett, a gyűjtött adatoknak köszönhetően egy kiállítás koncepciója is ki-
nőhette magát *Vécsey gróf útja* címmel, amelynek megnyitóját 2020. március
14-ére terveztük az Arad Megyei Múzeum második emeletén.

¶ Röviden a koncepciót tekintve a tárlat az 1849. október 6-i események utáni idő-
szakot is magába foglalva elevenítené fel gróf Vécsey Károly életét és „utóéle-
tét”. A tárgyi hagyaték kiállítása mellett nagy hangsúly került a korszerű audio-
vizuális elemekre, amely alatt gróf Vécsey Károly biográfiai szövege és feleségé-
nek írt utolsó levele felolvasásának felvétele értendő, három nyelven. Továbbá
a kiállítóterembe szerelt monitoron – ha megvalósul – hozzáférhető lesz a láto-
gatók számára minden olyan, a múzeumunkban fellelt gróf Vécsey Károlyhoz
kapcsolható információ, amely jelen tanulmány és a kiállítás gerincét is képezi,
többek között gróf Vécsey Károlynak a feleségéhez címzett utolsó levele, ame-
lyet a tábornok özvegye adományozott az Aradi Ereklyemúzeumot életre hívó
Aradi Kölcsey Egyesület számára.

A német nyelven írt levél fordítása:

Drága, egyetlen szeretett Linám!

*Kötél általi halálra ítélték – egy nagyon szigorú, nem igazságos ítélet, de erőszakkal
mindent lehet – tőled Linám nehezemre esik elválni, mert te voltál a mindenem, veled
álmodtam egy új életről, te voltál Minden, még akkor is, ha időnként igazságtalan vol-
tam veled szemben, úgy kérlek, bocsáss meg nekem, soha nem történt ez szándékosan,
hanem inkább szenvedélyből, mely mindent hevesebbé tesz, úgy kérlek bocsáss meg
nekem mindent, én mindig lelkem teljes erejével szerettelek.*

*A kis Gizellát csókolom, neveld őt nekem egy anyyallá, te voltál nekünk az élet, legyél
jó és drága.*

Egy fél óra múlva bejöhetsz hozzám. Isten veled, Csókol Károlyod.

*A kiállítás szervezésében, a koncepció kidolgozásában az Arad Megyei Múzeum
együttműködő partnere az Aradi Kölcsey Egyesület részéről Fekete Károly vett részt.*

Kurátor: Mizsur Anitta Kinga

Társkurátor: Adelina Stoenescu

Grafikai design: Călin Man

Restaurátorok: Kocsis Rudolf, Pomlényi József, Cornel Racoveanu

Dramaturg: Mizsur Anitta Kinga

Fordító: Popné Gombár Éva

Segédmunkálatok: Lucea Marius, Iacob Bembe

múzeumcafé 77

2020/3. május-június

Szerkesztőbizottság: Baán László, E. Csorba Csilla, György Péter, Martos Gábor, Rockenbauer Zoltán, Török László
Főszerkesztő: Gréczi Emőke
Szerkesztő: Basics Beatrix, Berényi Marianna, Karácsony Ágnes, Magyar Katalin
Lapterv, tipográfia: Pintér József
Korrektor: Szendrői Árpád

E számunk szerzői: Basics Beatrix, Berényi Marianna, Bíró Dália Hadassa, Emőd Péter, Fisli Éva, Gréczi Emőke, György Péter, Juhász Sándor, Karácsony Ágnes, Kiscsatári Marianna, Magyar Katalin, Mélyi József, Mizsur Anitta Kinga, Süveges Gréta, Szabadváry Tamás, Tóth Ferenc

Szerkesztőség: 1068 Budapest, Szondi utca 77.

E-mail: muzeumcafe@szepmuveszeti.hu

Kiadó: Kultúra 2008 Nonprofit Kft., 1146 Budapest, Dózsa György út 41.

Lapigazgató: Lévy Zoltán

Lapmenedzser: Bacsa Tibor
bacsatibor.hatvan@gmail.com

Szerkesztőségi koordinátor: Sarkantyú Anna
Nyomdai munkák: EPC Nyomda, Budaörs

Felelős vezető: Mészáros László

ISSN szám: HU ISSN 1789-3291

Lapnyilvántartási engedély száma:
163/0588-1/2007

www.muzeumcafe.reblog.hu

www.facebook.com/muzeumcafe

www.muzeumcafe.hu

Terjesztés: A Lapker Zrt. országos hálózatán keresztül a Relay és az Inmedio kiemelt üzleteiben

További árusítóhelyek: Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Magyar Nemzeti Múzeum, Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, Néprajzi Múzeum, Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Múcsarnok, Magyar Fotográfusok Háza/Mai Manó Ház, Fővárosi Állat- és Növénykert, Ferenczy Múzeumi Centrum (Szentendre), Művészetek Palotája, Kieselbach Galéria, Kogart, Írók Boltja, Rózsavölgyi Zeneműbolt, Kódex Könyváruház, Fuga Budapesti Építészeti Központ

Kedvezményes előfizetési díj
2020. évre lapszámonként 990 Ft,
az elofizetes@muzeumcafe.hu
e-mail címen.

Lapunk a terjesztési hálózaton belül
1390 Ft áron vásárolható meg.

Tilos a kiadvány bármely fotójának, írott anyagának vagy azok részletének a kiadó írásbeli engedélye nélküli újraközlése.

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

A szám megjelentetését az Emberi Erőforrások
Minisztériuma támogatta.